IGAZSÁG ÉS ÉLET
Folyóirat a lelkipásztori és nevelői munka számára
Lectio continua – Bibliaolvasó kalauz alapján

2011. AUGUSZTUS 25. CSÜTÖRTÖK

JEREMIÁS PRÓFÉTA KÖNYVE 2

DR. PAP FERENC

A hűtlenné vált Izráel

2,1Így szólt hozzám az Úr igéje: 2,2Menj és hirdesd Jeruzsálemnek: Ezt mondja az Úr: Emlékszem rád: ifjúkorod hűségére, mátkaságod szeretetére, amikor követtél a pusztában, a be nem vetett földön. 2,3Az Úr szent tulajdona volt Izráel, termésének a legjava. Akik ették, mind meglakoltak, rossz végük lett - így szól az Úr. 2,4Halljátok az Úr igéjét, Jákób háza és Izráel házának minden nemzetsége! 2,5Ezt mondja az Úr: Mi rosszat találtak bennem őseitek, hogy eltávolodtak tőlem? Hitványságok után jártak, és maguk is hitványakká váltak. 2,6Nem kérdezték: Hol van az Úr, aki kihozott bennünket Egyiptom földjéről, és vezetett bennünket a pusztaságban, a sivár és szakadékos földön, a szikkadt és veszélyes földön, ahol nem járt senki, és ember nem lakott? 2,7Dúsan termő országba hoztalak benneteket, hogy élvezzétek gyümölcsét és javait. De amikor bejöttetek, országomat tisztátalanná, örökségemet utálatossá tettétek. 2,8A papok nem kérdezték: Hol van az Úr? A törvény magyarázói nem ismertek engem, a vezetők hűtlenül elhagytak engem, a próféták Baal nevében prófétáltak, és haszontalanságok után jártak. 2,9Ezért még perbe szállok veletek - így szól az Úr -, és perelni fogok még unokáitokkal is! 2,10Keljetek csak át a kittiek szigeteire, és nézzetek szét! Küldjetek Kédárba, és jól figyeljetek! Lássátok meg: fordult-e elő ilyesmi?! 2,11Cserélt-e pogány nép isteneket? - pedig azok nem is istenek! De népem fölcserélte dicsőségét haszontalansággal. 2,12Egek, ámuljatok ezen, borzadjatok, szörnyülködjetek nagyon! - így szól az Úr. 2,13Mert kétszeres rosszat cselekedett népem: engem, a folyóvíz forrását, elhagytak, hogy víztartókat vájjanak, repedezett falú víztartókat, amelyek nem tartják a vizet.

A hűtlenség és következményei

2,14Szolga-e Izráel, rabszolgának született? Miért lett mások zsákmányává? 2,15Oroszlánkölykök ordítanak rá, kieresztik hangjukat. Országát sivataggá tették, városai leégtek, lakatlanok. 2,16Nóf és Tahpanhész fiai is kopaszra nyírják fejedet. 2,17Te magad okoztad ezt magadnak, mert elhagytad Istenedet, az Urat, amikor a helyes úton akart vezetni. 2,18Most is miért járkálsz Egyiptomba, hogy a Nílus vizét igyad? És miért járkálsz Asszíriába, hogy az Eufrátesz vizét igyad? 2,19Saját gonoszságod ver meg, elpártolásod fenyít meg téged. Tudd meg, és lásd meg: milyen gonosz és keserves dolog, hogy elhagytad Istenedet, az Urat, és hogy nem félsz engem! - így szól az Úr, a Seregek Ura. 2,20Réges-régen összetörted igádat, széttépted köteleidet, és ezt mondtad: Nem akarok szolgálni! De minden magas dombra és minden bujazöld fa alá lefekszel, mint egy parázna. 2,21Mint nemes vesszőt ültettelek el, mint igazán valódi magot. Hogyan változtál át idegen szőlőtő vad hajtásává? 2,22Még ha lúgban mosakszol is, és a szappant pazarlod magadra: bűnöd akkor is szenny marad előttem - így szól az én Uram, az Úr. 2,23Hogyan mered mondani: Nem lettem tisztátalan, nem jártam a Baalok után?! Lásd meg, hogyan viselkedtél a völgyben, ismerd be, mit csináltál, te gyors lábú tevekanca, amely össze-vissza futkos útjain! 2,24Olyan vagy, mint a pusztához szokott vadszamár, mely érzéki kívánságában levegő után kapkod. Ki tudná megfékezni gerjedelmét? Senki se fáradjon keresésével: megtalálja a maga hónapjában! 2,25Vigyázz, lejárod a lábad, és kiszárad a torkod! De te ezt mondod: Hiába, nem lehet, mert idegeneket szeretek és utánuk járok. 2,26Ahogyan megszégyenül a tolvaj, ha tetten érik, úgy szégyenül meg Izráel háza is, királyával, vezéreivel, papjaival és prófétáival együtt. 2,27Mert ezt mondják a fának: Te vagy az apám! - a kőnek pedig: Te szültél engem! A hátukat fordítják felém, és nem az arcukat, de majd ha baj éri őket, így szólnak: Kelj föl, segíts rajtunk! 2,28Hol vannak isteneid, amelyeket csináltál? Keljenek föl, segítsenek rajtad bajodban, ha tudnak! Hiszen annyi istened van, Júda, ahány városod! 2,29Miért pereltek velem? Hiszen ti hagytatok el hűtlenül - így szól az Úr. 2,30Hiába vertem fiaitokat, a fenyítés nem fogott rajtuk. Fegyveretek úgy irtotta prófétáitokat, mint a pusztító oroszlán. 2,31Ti, mai emberek! Figyeljetek az Úr igéjére! Olyan lettem én Izráelnek, mint a puszta, vagy mint a homályba borult föld? Miért mondta az én népem: A magunk útján járunk, többé nem megyünk hozzád! 2,32Elfeledkezik-e ékszereiről a lány, díszes övéről a menyasszony? Rólam elfeledkezett népem számtalanszor.

Isten ítélete népén

2,33De nagyon érted, hogyan kell szerelmet keresni! Még a rossz nőket is megtanítottad rá. 2,34Még a ruhád szárnyán is található ártatlan, szegény emberek vére, akiket nem betörésen kaptál rajta, csak ellene voltak mindezeknek. 2,35Ezt mondod: Ártatlan vagyok, hiszen haragja is elfordult rólam! Pedig ítéletet tartok fölötted, hiába mondod: Nem vétkeztem! 2,36Miért változtatod oly könnyelműen utadat? Még Egyiptom miatt is megszégyenülsz, ahogyan megszégyenültél Asszíria miatt. 2,37Onnan is úgy jössz el, hogy kezedbe temeted arcod, mert elveti az Úr, akikben bizakodsz, nem érsz el náluk semmit.

Amit a textusról tudni kell:

- **exegetikai megjegyzések**
- **teológiai összefüggések feltárása**

A Jer 2 a prófétai könyv egyik legszívbemarkolóbb, legkeserűbb és képekben leginkább gazdag költeménye, éneke, amely Izráel történelmi hűtlenségét és annak következményeit mondja el emelkedett nyelvezeten. Mint láthatjuk, a próféta az ÚR igéjét hirdeti (**2,1.4**) *Jeruzsálemnek, Jákób házának és Izráel házának*, a prófétai szó Isten népét államhatároktól, politikai formációktól függetlenül egyöntetűen és egyetemesen éri, érinti és szólítja meg. Kitűnik ebből az énekből is, valamint a próféták működése is ezt mutatja, hogy Isten szemében a megosztott Izráel végső soron mégis egy nép, a politikai értelemben vett Izráel bukásának sorsára jut Júda is. Az „összizráeli koncepció" legmarkánsabb képviselője a kiábrándító jelenből az Isten által készített jövőbe bátran néző Ezékiel, aki a „duplamonarchiáról" csak minősített helyeken szól (Ez 4,4−6; 37,16), azonban szeme előtt mindig az egész és saját korában minden bizonnyal csak eszményi *Izráel* lebeg.

Szakaszunk meghatározó szavai: *hűség, szeretni/szeretet, járni valaki után/követni valakit* (הלך). A Jer **2,2−3**-ban két képpel, metaforával találkozunk: (1) Isten népe ifjúkorának és mátkaságának hűsége és szeretete a szabadító Istenhez való mély, bensőséges, önátadó, romlatlan kapcsolat kifejeződése, amikor Izráel a rendezetlen, meg nem művelt, puszta földön hűséges tudott lenni. Jeremiás pozitívan emlékezik vissza a pusztai vándorlásra, ahogyan Hóseás is arról beszél, hogy a gyermek Izráelt Isten kézen fogta és tanítgatta (Hós 11; vö. 5Móz 8). Ezékiel szerint Isten megszabadított népe már a pusztában engedetlen volt URával szemben, sőt paráználkodása korábban, Egyiptomban elkezdődött (vö. Ez 16; 20; 23). A pusztai vándorlás az Istentől való teljes függőség ideje volt. (2) A második kép szerint Izráel az Istennek szentelt termés képéhez hasonlít (vö. 5Móz 26), ami szintén azt fejezi ki, hogy Izráel teljesen Istennek van szentelve, azaz Istené.

Ezek után Isten hatalmas történelmi tetteiről olvasunk (Isten a népét a pusztában vezette, táplálta, dúsan termő országba vitte). A „manna idejében" – amikor egyébként Egyiptom olcsó halai, uborkái, dinnyéi és finom hagymái, valamint a húsos fazekak után vágyódtak (2Móz 16,2kk.; 4Móz 11,4kk.) – Istentől függtek, a honfoglalással azonban az önrendelkezést vették a kezükbe, amit így fejez ki a szöveg: *eltávolodtak, nem kérdezték, nem ismerték, az országot és az örökséget tisztátalanná és utálatossá tették, elhagytak, haszontalanságok után járkáltak, a Baal nevében prófétáltak* – azaz a történelmi feledékenység és hűtlenség jellemzi Isten népét. Ezekkel szemben áll a szakasz elején Isten kijelentése (**2,2**): *emlékezem rád, megemlékezem rólad*, a hűtlen Izráel pedig nem emlékezik, hanem felejt. Istent elfelejtették, ennek mély és markáns következménye van: *a hitvánnyá válás* (**2,5**). A sivár, terméketlen stb. földön való megmaradás történelmi ténye és a dúsan termő országban való elbukás rémisztő ellentétpárt alkot és ellentmondást fogalmaz meg: Isten népe ott maradt meg és „virágzott", ahol arra az emberi ész és racionalitások között esélye sem volt; amikor pedig biztonságos, rendezett, gazdagon termő földjén élt, akkor pontosan történelmi hűtlensége és feledékenysége miatt bukik el, ill. már tulajdonképpen elbukott.

Isten és népe kapcsolatát a prófétai hagyomány sokszor hasonlítja a házassághoz, amely hűségeskün alapszik, benne kizárólagosság, mélység és szenvedélyesség egyaránt megtalálható. Isten hűsége töretlen, mivel Izráel az Ő népe, azonban népe részéről ez már nem ennyire egyértelmű, sőt megkérdőjelezhető. Isten népe legnagyobb tévedése az, hogy elfeledte: létezésük alapja a szabadító Isten jelenléte és cselekvése. Izráel a pusztában Istent *követte* (**2,2**), később pedig hitványságokat *követtek* (**2,5**). Önteltséggel és gőggel nem kérdezték, miután letelepedtek: „*Hol van az ÚR, aki…?*" (**2,6**), és legfőképpen a papok nem kérdezték ugyanezt (**2,8**), akik legfőbb feladata az *útmutatás* és a nép *tanítása* lenne, ill. lett volna. Ahogyan másutt is olvassuk: a papok, vezetők (és a király), próféták bűne különös hangsúlyt kap (**2,8**).

Ahol a saját múlt és történelem feledésbe merül, hamarosan kiszolgáltatottá és bukásra ítéltté lesz az egyén és a közösség. Természetesen az Úristenről való elfeledkezés számos szociális-társadalmi bűnt eredményez, mivel pl. Isten törvényét és a Tízparancsolatot is ignorálják, de – ahogyan a prófétáknál látjuk, különösen Jeremiásnál és Ezékielnél – mindez elsősorban a kultuszban kulminálódik. A kultusz legfőbb célja ugyanis az emlékezés, az emlékeztetés és a jelenvalóvá tétel – és nem a kollektív feledtetés. Az emlékezés természetesen nem egyenlő e tekintetben a nosztalgiázással. „*Emlékezz…!*" (pl. 5Móz 7,18; 8,2; 9,7.27; 15,15; 16,3.12; 24,9.18.22; 25,17 stb.) – csak az emlékező ember és közösség képes Istent emlékezésre

kérni (pl. Zsolt 74,18; 119,49; 132,1; 137,7; JSir 5,1 stb.). E tekintetben nekünk is alapos önvizsgálatra van szükségünk!

„*Ezért*” vezeti be a fordulatot, az ítéletet, miszerint Isten perbe száll népével és annak unokáival (**2,9**). Izráel, a megváltott és megszentelt nép bűne és tette olyan nagy és botrányos, hogy Pál apostol Korinthusba írt szavait is idézhetnénk: miszerint ilyen „*még a pogányok között sem fordul elő*” (1Kor 5,1). Isten, akit megcsalt szeretett népe, perbeszédében súlyos kérdéseket tesz fel, és az ÚRnak Izráellel szemben a pogányokkal kell példálóznia: „*Cserélt-e pogány nép isteneket? – pedig azok nem is istenek!*” (**2,11**). Megint Pál szavai jutnak eszünkbe: lehetséges, hogy vannak „*úgynevezett istenek,… nekünk mégis egyetlen Istenünk*” van (1Kor 8,5−6). Az ókori világban az istenséget váltó, elhagyó, lecserélő nép saját egzisztenciáját kérdőjelezte meg, Izráel azonban az általa igazából semminek vagy semmisnek tartott népek szintje alá süllyedt Jeremiás szerint, hiszen *saját dicsőségét cserélte föl*, adta föl semmissel (**2,11**), ezzel mintegy saját hatókörén is túllépett. Pedig Izráel számára nincs és nem lehetne „más isten” (2Móz 20,3), a szabadító Isten e nép számára egyetlen, egyedüli ÚR. Ezek a versek is önvizsgálatra indítanak, amikor a mindenkori történelmi időben, a mában Isten népe a pogányok, nem Isten-hívők mércéje alatt teljesít hitelesség, tisztaság, egyenesség, igazság, szeretet stb. vonatkozásában. Jézus Krisztus tanítása szerint arról ismerik meg a tanítványokat, hogy egymást úgy szeretik, ahogyan a Mester szerette őket. Ez a szeretet új parancsolata (Jn 13,34-35), hiszen aki szereti a felebarátját, az „*betöltötte a törvényt*” (Róm 13,8). Reméljük, hogy nem köszönt be alkalmatlanságunk és a „kövek kiáltásának” ideje (vö. Lk 19,40) ítéletként rajtunk.

A per kozmikus kontextusban zajlik, azaz Izráel hűsége nem Isten népe „magánügye”, ugyanis még az Isten hatalmát és dicsőségét bizonyító egek is ámulnak, borzadnak és szörnyülködnek mindezen (**2,12**). „*Bizonyságul/tanúul hívom ma ellenetek az eget és a földet…*” (5Móz 30,19). Hitünk, valamint Isten- és világértelmezésünk bonyolult történelmi folyamatok következményében túlságosan beszűkült, azonban ma sem feledhetjük, hogy Isten népe léte és létezése, egész valója valójában kozmikus kontextusban történik és értendő. Egyetlen bűnös megtérő miatt nagy öröm van a mennyben (Lk 15,7.10), és a keresztelésben, a bűnbocsánat-hirdetésben, az igehirdetésben, az imádságban Isten népe ég és föld, menny és pokol között, az eszkatológikus értelemben vett *most*ban (vö. pl. Jn 12,31) áll és létezik. „*Ma lett üdvössége ennek a háznak*” (Lk 19,9), „*a győzedelmes egyház Urával egyesül … az üdvözült sereggel egy nép és egy sereg*” (RÉ 392), a földön küzdő egyház a mennyei istentiszteletbe tekinthet be a Jelenések könyvén keresztül. A gondolati egység utolsó verse a keleti világban élet és halál kérdéseként jelentkező víz(forrás) képét hozza elénk, amely szintén kontrasztba állítja a múltat és a jelent, Istent és az Ő hűtlen és rendkívül ostoba népét: kétszeresen rossz a nép cselekedete, hiszen elhagyták a forrást és alkalmatlan víztartókat ástak (**2,13**). Az *elhagyni* ige (עזב) néhány versen belül (**2,13.17.19**) háromszor fordul elő.

Költői kérdéssel folytatódik a „perbeszéd” újabb szakasza. Természetesen nem *szolga* Izráel és nem annak született, legalábbis nem mások szolgája, más népek leigázottja (**2,14**). Az ellenség megszégyenítő és szolgává tévő tetteinek képe (**2,15−16**) után következik a valódi ok és fájdalmas magyarázat: Isten népe maga *hagyta el* az URat, azaz saját maga büntetésének és bukásának az okozója. A verseket szinte monotonitással köti össze a *vezetni/menni* (הלך) és az *út* (דֶּרֶךְ) kifejezéspár háromszori előfordulása, ami a magyar fordításban nem ennyire hangsúlyosan jelenik meg. Izráel járja Egyiptom és Asszíria útját, hogy a Nílus és az Eufrátesz vizét igya, ill. ihassa (**2,17−19**). Természetesen a korabeli hintapolitika kritikája ez, amely abból fakad, hogy Isten népe Isten közelében lett hűtlenné, süketté, vakká, engedetlenné, hitetlenné és – folytathatnánk – az úrvacsora közösségének valósága ellenére „alusznak” sokan (vö. 1Kor 11,30). A szakasz kifejezéseivel élve: elhagyták saját forrásukat, ciszternáik alkalmatlanok, most pedig a nagy folyók népéhez járnak vizet meríteni. Akinek a kenyerét eszed, vizét iszod, azé vagy…

Isten népe önmagáról fejtette le Isten szolgálatának nemes és könnyű igáit és kötelékeit (**2,20−28**), amelyek a „szabadság útjelzői”, az új élet, egzisztencia meghatározói voltak a pusztában, a szövetségkötésben (amely szövetséget tulajdonképpen Isten hordozza: „*Én, az Úr, vagyok a te Istened, aki kihoztalak Egyiptom földjéről, a szolgaság házából*” 2Móz 20,2). A történelmi út tapasztalata az, hogy Izráel ezáltal nemhogy nem szabad lett, hanem önmagát tette szolgává, felnőttsége helyett kiskorúsította magát. A nemes szőlőből vadszőlő lett (vö. Ézs 5), bűne olyan nagy, hogy azt még a legdrasztikusabb tisztítószerrel sem lehet eltüntetni. A szinkretizmusba süllyedő hűtlen Izráel túlfűtött magatartását a tevekanca és a vadszamár viselkedéséhez hasonlítja a prófétai ének, a versek Isten népe fékezhetetlenségét és önkiárusító paráznaságát szemléltetik. A szakaszt nem csupán Isten féltőn szerető, féltékeny, heves kérdései és vádbeszédének kijelentései jellemzik, hanem egyúttal feltűnően nyomatékos a **20−27**. versekben ötször előforduló *mondani* ige (אמר) különböző formája, amelyek Izráel állításait vezetik be, amit az ÚR cáfol.

A *völgy, fa, kő* kifejezések a szabadtéri szentélyekre, ill. szentélykörzetekre utalnak (szent ligettel, szent oszlopokkal), amelyek a termékenységi kultuszhoz kapcsolódó „kultuszi paráznaság", kozmikus és kozmogonikus összefüggésben értelmezett szexuális egyesülés mint vallási aktus kifejeződései. A szentély „személyzetével" való érintkezés a termékenység biztosításának, elérésének fontos eszköze volt. Most Istennek hátat fordítva (vö. Ez 8,16) az élettelen, cselekvőképtelen (vö. Zsolt 115; Ézs 46; 49,9-20) kőnek, ill. szent kőoszlopnak mondják, hogy az az atyjuk, de a baj idejében újból Istenhez futnak. Hasonlóan cselekedett Izráel a Sínai (Hóreb) lábánál, amikor az aranyborjú tövében leültek, ettek, ittak, majd „játszadoztak" (vö. 2Móz 32).

Izráel népét hasztalan fenyítette, tanította, szerette az ÚR (**2,29−38**), Izráel javíthatatlan és taníthatatlan, a prófétákat is megölte. Lehetetlen elfelejteni azt, ami a legdrágább – Isten népe mégis ezt tette többször történelme során. Tudatosan és szándékosan cselekedett így, de mégis ártatlannak vallja magát, ártatlanságot és naivitást színlel. Az Egyiptom és az északi birodalom közötti tudatos politikai hintázás ellenére Izráel sorsa és jövője a megszégyenülés, habár mást remélt. Ahogyan Izráel Istent elvetette, elhagyta, úgy veti el Ő Isten népe partnereit. A bűnt még súlyosabbá teszi, hogy Izráel tisztában van azzal, hogy vétkezik és megsérti az URat.

Textus: Jeremiás 2,6−8

Jól tudjuk, hogy számos esetben nehezebb egy meglévő dolgot megtartani, mint elérni. Ha minden kezdet nehéz, akkor tegyük hozzá, hogy még nehezebb a folytatás. Emberi kapcsolatainkban, munkahelyünkön, mindennapi dolgaink között, de a hitéletben is azt tapasztaljuk, hogy sokkal egyszerűbb volt a hitben való elindulás, mint a hitben való megmaradás. Azt is tapasztaljuk, hogy számos szép, ígéretes kezdet lesz semmivé. Az ember megfárad, hogy a hit, bizalom, hűség útján megmaradjon olyan időkben, amikor igazából kezdeti élményei talán megfogyatkoznak és sablonossá válnak, amikor már jobban kiismeri magát a hit dolgaiban, az egyházban, amikor csalódásokat szerez – szükségszerűen. A Zsidókhoz írt levél is intés a hitben járóknak, akik a megtorpanás vagy éppen a visszafordulás, visszafejlődés útjára készülnek lépni.

Jeremiás próféta könyvében Izráel népe történetéről olvasunk, amely valójában az egyéni és közösségi csődök beszédes példája. Az Egyiptomból való szabadulás ideje számos új élményt hozott számukra, ez az időszak nehéz volt ugyan, de még nehezebb az azt követő korszak, amikor az Istentől örökségül kapott országban letelepedtek, amikor a manna, a fürjek és a kőszikláből kapott víz helyett saját homlokuk verejtékével kellett a kenyeret megszerezni, az állatokat felnevelni és éltető víz után nézni. Belesüllyedtek a saját gondjaikba, el-elfeledkeztek Istenről, az áldás és a kegyelem forrásáról. Habár Isten perbeszédet tart igeszakaszunkban népe felett, e szavak alapján ma mégis buzdító szavakat fogalmazzunk meg saját lelkünk épülésére, ugyanis Isten megváltott gyermekeit saját szolgálatára hívta. *Isten szolgálata kiváltság népe számára.* Hogyan tapasztaljuk meg ezt a kiváltságot?

1. Tapasztaljuk a szabadítást

Isten nem szűnt meg szabadító Isten lenni sem Izráel, sem a keresztyén egyház számára, de számunkra, számodra sem. Bizonyára sokszor végiggondoljuk és kimondjuk, hogy bizonyosat állítani csak a múlttal kapcsolatban lehet, ha lehet. Érdekes, hogy a múlt eseményeire az ember, így mi magunk is, sokszor „hősi időként" emlékezünk, a mindenkori jelen pedig általában inkább csak fogyatkozásaink tapasztalása – nem is beszélve a jövőről. Így volt ez az 5-10 évvel ezelőtti jelenben, ill. ma is így van és így lesz bármikor. Pedig Isten ugyanaz, Nála „*nincs változás vagy változás árnyéka*" (Jak 1,17). Izráel népe hűtlensége is ott kezdődött, amikor Istent és tetteit már csak a múltban vélték tapasztalni. Isten nem változott, ők változtak, ők lettek talán zárkózottabbá, érzéketlenebbekké, saját dolgaik és gondjaik nyomasztották és őrölték fel őket. Már az emlékező és emlékeztető kérdés is elnémult: *Hol van és kicsoda a mi szabadító Istenünk?* Az örökkévaló Isten azonban *nem fárad, nem lankad* (Ézs 40,28) és ma sem *szunnyad és aluszik az Izráel őrizője* (Zsolt 121,4). Nem csak Jézus Krisztusban volt egykor Szabadító, hanem a mai napig az!

2. Tapasztaljuk a gondviselést

Isten dúsan termő országot adott népének örökségül, mégis – vagy inkább éppen a látszólagos létbiztonság miatt? – elfeledkeztek arról, hogy minden ajándék: az étel, ital, ruha, napfény, eső. A pusztaság és a sivatag után nagy váltásként jelentkeztek a jobb élet feltételei és körülményei. Hajlamosak vagyunk hálátlannak lenni, és elfeledkezni arról, hogy Isten *szerelmesének álmában ád eleget* (Zsolt 127,2), azaz Isten gondviselését csak az Istenben bízó ember tudja megérteni és megtapasztalni. Isten gondviselése az, hogy van föld, van vetés és aratás, van és lehet fáradságos munka, de Isten végtelen kegyelme, hogy van és lehet emberi erő a munka elvégzésére. Isten az embert nem a kozmosz zsarnokának és kizsákmányolójának teremtette, hanem olyan értelemmel bíró lénynek, aki belátja szükségeit és hálás szívvel megelégedni is tud, sőt: asztalánál, kertjében másnak is van helye, az égi madaraknak és a jövevényeknek is jut a miénkből. *Ne aggodalmaskodjatok* (vö. Mt 6,25kk.) – ne őrlődjetek fel, Isten gondoskodik! Ott kezdődött Izráel hűtlensége és ott kezdődik a mi hűtlenségünk, ha nem akarjuk és tudjuk megtapasztalni a „mindennapok kegyelmét", Isten ígérete szerinti nem szűnő gondviselését (az „öngondoskodás" hitetlensége). Isten nem csak egykor volt gondviselő, hanem a mai napig az!

3. Tapasztaljuk útmutatását

Utolsó versünk (2,8) arról szól, hogy a vezetők, a papok is hűtlenkedtek, nem ismerték (már) az Urat, a próféták is más istenek nevében prófétáltak. A *Tóra*, amit mi sokszor törvénynek fordítunk, eredeti értelme szerint *tanítás*t, *útmutatás*t jelent. A Biblia sokszor hasonlítja plasztikus módon a hívő életet az úton járáshoz. Mi magunk is mondjuk, hogy valaki *jó* vagy *rossz úton* jár, ill. *eltévedt* az élet *ösvényein*. Isten szabadítása és gondviselése mellett nem feledkezett meg soha arról, hogy utat mutasson szolgálatában élő, kiváltságos

népének, nekünk mindannyiunknak. Ennek egyik nagyságos tanúságtétele a Szentírás, amit Isten élő Lelke segítségével tudunk helyesen értelmezni. A Szentlélekről Jézus úgy tanított búcsúbeszédében, hogy „*amikor azonban eljön ő, az igazság Lelke, elvezet titeket a teljes igazságra; mert nem önmagától szól, hanem azokat mondja, amiket hall, és az eljövendő dolgokat is kijelenti nektek*” (Jn 16,13). Az *elvezet* kifejezés az *út* szóból ered: a Szentlélek megmutatja az utat, útba igazít. Így került Fülöp egy járatlan, elhagyatott útra. A szerecsen vagy etióp kincstárnok segítséget kér, mivel nem érti, amit olvas, mindaddig, amíg valaki *utat nem mutat* neki az értelmezésben (ApCsel 8,31). Jeremiás korában úgy gondolkodtak elbizakodottan, hogy most már kezükbe veszik és vehetik sorsukat, emberileg nem volt útmutató, mivel azok, akiknek ez lett volna a dolguk, szintén hűtlenek voltak. Isten engedelmes népe azonban ma is tapasztalja Isten útmutatását!